

O. MYRSETH

På jakt etter „Sjusteinan” og andre eiendommeligheter

Det er et fortjenstfullt arbeid som gjøres av T.T. for å få folk ut i naturen, ut til bygdene og ut til viddene ved skog, fjell og sjø. De som er eldst i denne traden, er vel så fortrolig med naturen at de snart kan «forstå fuglenes tale». Men er det mange som lytter til folkets tale, reagerer over særegenheter der når de skifter over fra en bygd til en annen? For der er særegenheter. Til tross for at Norge nå offisielt i snart 1100 år har vært under en samlet statsadministrasjon, er det ennå spor og tegn som vitner at vi opprinnelig har hatt forskjellige tungemål i de forskjellige distrikter.

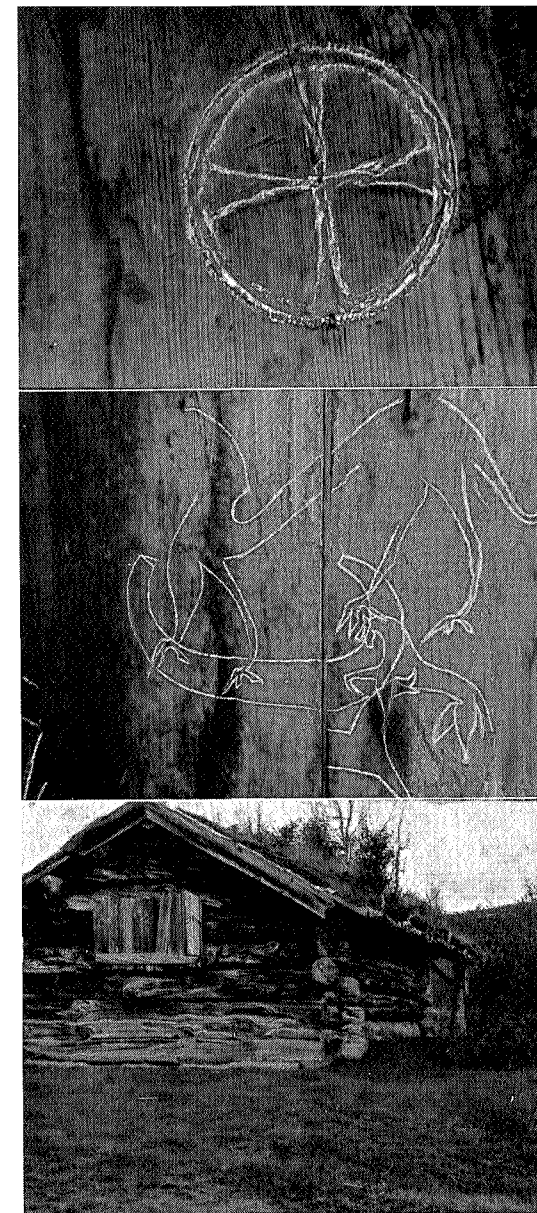
For Trondheims eget vedkommende pekte dr. Fr. Wallem i sin tid på at gatenavnene Søndre og Nordre vitner om at når folket her i gamle dager sa Søndre og Nordre så mente de Østre og Vestre. Konklusjonen er bare delvis riktig, fordi hans materiale ikke var uttømmende. Forløperen for Nordre var Borchegaten. Som i Scotland Inbher og Abher således også her S'inner og S'abher (Saur) eller Bherche (Borche). En har det bl. a. også i Oslo med Sinsen og Aker (Aber). At K (g) skifter til B (v) har en gode eksempler på i bygdene ovenfor Støren. Les: Videnskabselskabets forhandl. Bd. II, nr. 11. Bemerkninger om de eldste gatereguleringer i Trondhjem av Fredrik B. Wallem.

Det er med sorg vi trøndere lærer at vårt noble stammenavn ikke nevnes av de tidligste skribenter. Og dog er det der, det er bare vi som ikke er oppmerksomme på det. Adam av Bremen nevner *Skridfinner*. Av hans datids språk er S nå falt — det motsvarer

Krid-fin, hvor fin kan bety stam-
mefolk. Og hvem er disse Kridne
eller Cruithne? Jo, det er ensbe-
tydende med Pikterne, også kalt
cruthnig, hvis opphav eller hjem-
stavn de i Scotland leter etter med
lys og lykt. Det engelske ord for
vår fugl Trane er Crane. Altså
Cruithne er blitt Trudne, hvilket
går igjen i seglet til Archenbiskop
Trudensis. Etter som våre samer
ikke kan uttale g foran r, blir det
slitt ned til Ruithne, et navn som
fins i Roslagen øst for Stockholm.
Rus var finnlendernes navn på
svenskene her, det går også igjen
i Russland.

Har noen tenkt på at Mare
Cronium (som bl. a. nevnes av
Nansen i Nord i Tåkeheimen, kan
gå igjen i Tron-daimen (som av
Snorre anføres som navnet på
fjorden) ensbetydende med Trøn-
de-lag, hvor siste ledd ikke beteg-
ner Lagdømme, men Skotsk Loch
(fjord-arm). Navnet — betegnel-
sen går altså så langt tilbake som
til en tid da en kunne seile over
Ellida-eidet fra Beitstad til Nam-
sen. — Østfjorden altså — Kronos
— morgensolen.

Til tross for at jeg er født
trønder, «ækt Tronn-kjæmar», har
jeg tidligere hatt et meget
begrenset kjennskap til Trøndelag,
etter som mitt yrke har ført meg

Øverst: Chi-Ro, eller «Innvielseskors». Også kalt solhjul. I midten: Skipet med Vehunds seilmerke og på styrmannens plass en best med bred lugg. Breidem/dommer. Nederst ser vi runeløa. Det er innskripter i stokken som skjules av takskegget. Flere runer finnes inne i løa Foto: Sigm. S. Stai

til andre distrikter. Men i de siste år har jeg virket som lærervikar ved forskjellige skoler i Trondheims-distriktet, og det har vært meget nyttig. «Man lærer så lenge man har elever», sies det. Om somrene har jeg gjerne «vikariert» som slåttonn-kar i Soknedal, først hos Reidar Århaug på framsiden opp for kirken, senere hos Ola S. Midtli, på baksiden opp gjennom Haukas dalføre. Mellom dem ligger bl. a. en ås som den ene kaller Hov-åsen, den andre Hog-åsen. Her er det en mulighet for at «Halvemåls H-en» (nå kjent på Sunnmøre) går igjen. Den var tidligere mere utbredt og kraftigere — den samme som Tacitus betegner som en K-lyd. I haven på en av nabogårdene (Solberg) er der funnet et lite spinnehjul med «Merker» som kan peke på at vi her står overfor en kvinnelig helgen — Ogh (vårt Veijk?), et lokalt sagn på Skain (Skadin) peker samme vei. En må være oppmerksom på at vi hadde kristendom i Norge ca. 500 år før Olav-enes tid, men det var den Keltiske Kirke (St. Columba m. fl.).

Ola Midtli bor i Synner-Råa. Over på den vestre side avKjølen ligger Purke-råa. Er det samme retningsbetegnelsen som de to første hovedgatene i Tronn-kjæm? (I Skotland betegner Troon veiebommen på Markedsplassen: Troon i Dumfries, byen Troon i Ayrshire, Troongate i Glasgow etc.). Hos Ola fikk jeg lære meget av lokalt språkbruk og høre tradisjon og sagn. Et sagn var at en gammel ferdaveg gikk over vidden før en kom over til Kvikne og at et brurfølge fraus ihjel der oppe — en jeger hadde sagt han hadde sett steinene som sto på plassen der det hendte.

Siste sommer (1961) tok jeg meg fri fra slåtten noen dager. Jeg tok toget til Ulsberg og bussen opp gjennom Kvikne, Sjøføren, Olaf Viggan, var meget hjelpsom. Han mente steinene kunne være ved den gamle gravplassen oppe i Nåvådalen. Jeg ble satt av ved Brattbost, og der, dvs. på kjøkkenet hos Just Hektoen, som eieren nå heter, fikk jeg tillatelse til å overnatte på gårdens seter ved Falningsjøen — om jeg fant det nødvendig.

Jeg startet fra Brattbost ved to-tiden, og det gikk bra unna, eller rettere sagt oppfor, så lenge jeg kunne bruke sykkel. Jeg passerte setra i god form og fart. Jeg skulle langt den dagen, og dagen skulle bli lenger. Ut på ettermiddagen var jeg oppunder Rauhammeren.

Lærer Sigmund Svendsen Stai trekker opp innskrifter, assistert av artikkelens forfatter. Arbeidet foregår på loftet i Kvikne kirke

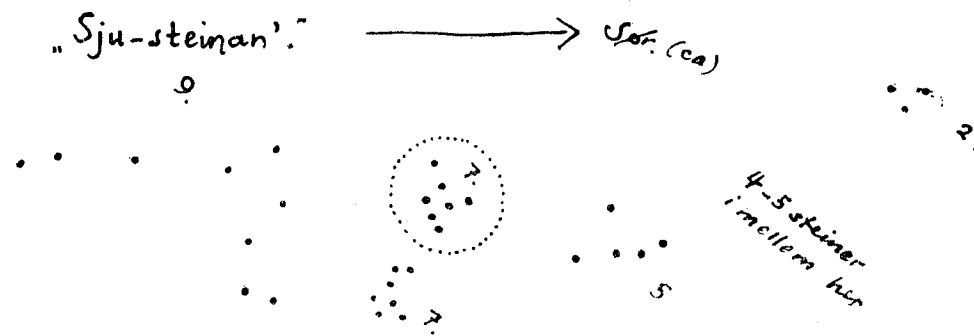
Jeg hadde vel tapt av syne siste spor av den stien som ikke var. Jeg lot meg forlede til å tro at sauene som jeg så, hadde en for meg brukbar sti — men det var ikke så. Rauhammeren er en tvillingtopp til Vehundbol-høgda og gir navn til Russua, som gjennom Ya går over i Orkla mellom Vollan og Brattbost (Bjørgan). Jeg skulle rett nordover. På vestsiden av den brede passasjen jeg var i, hadde jeg i nord Sandfjellet og rett vest var det Sverjsjøhø, som skjulte de to Sverjsjøene, og ennå lenger vest var Storlihø, hvor Telegrafverket bygget relestasjon.

Jeg så ikke alt dette, der jeg satt og pustet oppunder Rauhammeren. Jeg satt på en stein med skreppa foran meg og dekket den og meg med et gammeldags syklist-kep som et enkeltmanns-telt. Fra nord kom byger med regn og sludd, alternerende med regnbuer og solskinn. Bygene var hyppige og sinket jo farten noe. Ved søndre ende av Lille Hiåsjøen svingte jeg hardt vest til jeg passerte nordover

på vestsiden av Lillefjell og kom i 9-tiden til Midtli-seter ved nordenden av Store Hiåsjøen. Jeg følte meg nesten ved reisens mål. Herfra gikk det seterveg — nå traktor-tråkk — nordigjennom seterregionen til Midtli. Jeg hadde regnet med å få bruk for sykkelen til framkomstmiddel nå etter at jeg hadde slept den med meg gjennom uveisomt lende. Det ble ikke så. Men den ble en meget brukbar «Grindarvølr» som jeg støttet meg til ved passering av bekk og elv. Vassdragene var svulmet opp og hindret passasje på vanlig sted. Jeg måtte derfor gå utenom, holde meg i høyden, hvor jeg kunne skjære av myr og bekker mens de ennå var i sin vorden. Jeg passerte om natten gjennom befolket område, dvs. jeg passerte setrer, men det gav ikke meg megen orientering, for seterfolket var ikke kommet ennå. Imidlertid holdt jeg henved 7-tiden om morgenen mitt inntog på Midtli og fikk min plass ved morgenkaffen. Jeg var her noen dager og diskuterte resultatet av turen. Jeg hadde ikke sett steinene for brurfølget, men sagnet egget stadig. Så hendte det at jeg snart etter på ny var i Kvikne og tinget meg hus i Weens pensjonat, med skreppe og sykkel. Her i bygda var det en nytelse å kjøre sykkel. Det gikk like lett opp og ned for lange strekninger. Jeg besøkte gravplassen i Nåvådalen og brukte forøvrig både øyne og ører for å komme på spor etter gamle lokale sagn og innskrifter. Merkelig nok — der fins innskrifter som ikke er «registret».

Mest gripende for meg var det å få slippe opp på kirkeloftet og se de gamle plankene fra den eldste kirken — stavkirken. Hvor sto den? Plankene vitner om en eller to flytninger. Flytning inngår også i sagnet om kirkebygget i Kvikneboka av Olav Hagen. Mens jeg studerte der, hadde jeg en dag etter hvert besøk av 15 turister. For ikke å risikere beinbrudd i den hønsestigen som førte opp til loftet, slepte jeg neste dag plankene ned og laget en prøveoppstilling i våpenhusets vestre inngang, et foreløpig arrangement, som er bifalt av soknepresten, M. Hagenes, og hans menighetsråd.

Plankene forteller oss noe på en måte som er litt utenom det vanlige, kan en si. Der er hverken bokstaver, runer eller årstall. Teksten er framstillet i billedspråk på linje med de gamle helleristninger og åklær. Det er særlig ett dyr som går igjen, et dyr av hundeslekten. Det kan være langstrakt og mere skjodesløst skåret inn i

Et forklarende riss av «Sjusteinan», Hele feltet er ca. 200 meter langt

planken, men den beste framstillingen er høyreist som en russisk mynde. Kan det være ulv eller rev?

Hva betyr Vehundbol-høgda? Vehund er et navn eller ord som jeg ennå ikke har funnet i noen ordbok, men Ola Midtli sier at lokalt betyr det hvitrev. Altså kan det være hvitrev — vehund, som også går igjen i kirkestolen for Moen — Prestegården på Ween — men her framstillet ved en vinklase (tysk Wein). Her synes det som om vi har å gjøre med en kirke hvis tradisjon går tilbake på St. Feichin — Vehund — Wein — Ween. Feichin kan bli Fox-shin,): rev-hvit. Dette er noe som en sporer i altertavlen — Nattverdsbildet, hvor den listige reven Judas — som står med pengeposen — er framstillet rådhåret, men de andre ikke er røde. Reve var i Anglo-Saxon Chronicle betegnelse for en øvrighetsperson? Der fins visstnok på disse plankene noe lesbart eller tellebart, men det er en meget forenklet skrift, det er bare små streker eller prikker, dottet inn med knivsodd. Plankene synes etter deres «sprog» å gå tilbake til 1158.

Men der er mere av interesse i den annerkjent vakre Kviknekirken. De to søylene ser ut til at de kan skrive seg fra en annen eldre kirke. Det kan være et spørsmål om ikke her to gamle kirker (kirkesteder) er slått sammen til en? De to hjertene i alterringen og de to emblemer i antependiet reiser mistanke om det — og der er oppbevart to Madonnaskulpturer? Kvikneboka I, side 147, beretter at der skal «ha stått ei kjerke i Kløftet (åmotet mellom Orkla og Ya). Likeså skal der ha stått eit kapell både på Barbrobakken og på Slettvollen». Kvikneboka II, side 220—21, opplyser at der til

Universitetsbiblioteket er kommet inn fra Vollan en bok som inneholder Davidssalmene på Latin. Professor Kolsrud daterer boken til omkring år 1200. I Runeverket, femte bind, side 163, er avbildet skinnpermen om denne boka. Gjengivelsen er så god at den foruten innskriften i runer og minuskler også åpenbarer andre innskrifter i «uortodoks» skriftmåte. Runene år 1033 dediserer boka til en høvding ved Locha-Lein. Disse to ordene er i tidens løp arbeidet således sammen at Locha-Lein blir Lova-Lein eller bare Valein, som gir Falningsjøen og Vollan.

Jeg hadde en søndag en ny tur opp til gravplassen i Nåvådalen.

Denne plassen er omtalt i Kvikneboka II, side 381, hvor der også er en meget orienterende detaljsskisse av området. En kan komme opp fra Næverdalen (gammel fredet smeltehytte) eller fra Slagghaugen ved Sletten. Gravplassen er tatt vel vare på av O. Ødegård, som påviser en gammel hustuft likesom en ser en haug, hvor innenfor et steingjerde fins mange reiste steiner. Plassen er elipseformet og steinreisningen er uregelmessig. Det minnet meg noe om «Decorationen» på en Runebomme. Plassen burde undersøkes nærmere. Jeg dro til naboen nordfor (Krokhaug), derfra gikk det om ettermiddagen med veiviser innover vidda til «Sju-steinan», Brurefølgets gravmæle. Men uværet kom settende, så det var bare å skufle inn litt mat og slå rettet. En ekstra god følgesvein, lærer Sigm. Svendsen Stai, fikk tatt en skisse av anlegget. Tidligere på dagen hadde han fotografert og tegnet innskrifter på «Rune-løa» ved «Kari-lonken» i Nåvådalen. Fetteren hans, Erik Stai — også en god Kviknedøl — fotograferte bl. a. stavkirkeplankene for meg. Selv avsluttet jeg denne Kvikne-turen ved å gå fra Brattbost, men nå langs Sverjsjøene mot Midtli-seter og stoppet for natten på Gorset-seter — nå overtatt av Allmenningsstyret. Setra ble etter hvert full av fiskere, i alt 10, tror jeg, med smått og stort, så det ble trangt om saligheta. Selv duppet jeg noen timer i en gyngestol, før jeg i grålysningen fortsatte forbi Midtli seter til mitt gamle stamkvarter hos Ola og Kjersti Midtli. Jeg skulle egentlig sykle over Stenbro til Støren og ta tog til byen for gebursdagsfeiring, men det var viktigere med høyberging, så jeg stoppet noen dager.

Men Kvikne-viddene kalte. Tredje gang startet jeg fra Weens

M I X K D I L K

Pensjonat. Alene og uten sykkel dro jeg nå over Gravplassen for selv å ta meg fram til Sju-steinan. Jeg var vel ikke fullt så god som veiviseren var. Jeg traff ikke riktig på — skulle jeg fortvile? Da fikk jeg gjennom kikkerten landkjenning.

Sjusteinan finner en på Risenåsen under Kongsvarden, 1016. Sentret finner en på kartet, nærmest ved 11 i i Øvre Stallitjern. En finner steiner reist for varding hele veien jeg skulle ha gått, men ved Sjusteinan på begge sider står steinene så tett at de ikke har noe med veivisere å gjøre. Jeg tror jeg ville regne 35 som hørende til Gravmælet. De står gruppevis, så en får fram et årstall med tiere/tusen/hundre/ og enere. Det er så gigantisk (selv med små stein) at en kanskje i første omgang vil tenke på Stone Henge i Sydvest-England. Mere treffende kan det kanskje jevnføres med de gravmæler som er reist hos indianerne i Nord-Statene, hvor liknende tellevirkning er oppnådd ved opparbeidelse av store jord- eller sandhauger, til dels i form av spesialfigurer. Hjemlig parallell i meget forminsket målestokk finner en vestpå, særlig i Sunnmøre, hvor små trepinner var stukket ned i myren, de såkalte «Regnmenn», — regne her i betydningen å telle? Dommer-ring og skipssetting ved steiner er senere foreteelser, nærmere opp til vikingetiden.

Vestenfor Sjusteinan går den gamle pilgrims- og Kongevegen nordover til Berkåk. Her ligger «Stalli»? Huler? som også skulle ha vært undersøkt — jevnfør navnet Stallivann. Mer nordlig kan en lett komme til Århaugseter, Stavilla og Soknedal. Jeg svingte den ettermiddagen syd-østover langs fylkesgrensen og Skrammelbekken, passerte Sandfjellet mellom toppen og Grube og var i ti-tiden om kvelden på Midtlisetet. Da var det også slutt på dagslyset. Her overnattet jeg og dro neste dag over Hiåsjøens østside for å se etter noen gamle tufter. Jeg hadde fra dagen før en solid staur, men jeg skaffet meg en til, for det så ut til å bli vanskelig å krysse Hiåen som her svinger ned i Budalen (Endalen). Jeg kom over, men det ble

så jeg beholdt begge stavene. Jeg gikk mot Kvikne og hadde hele dagen et stadig vindpress imot så jeg pigget meg fram med mine to «Skistaver». Det er ikke alle som liker å gå alene i fjellet. Men det kan vel være en smaksak. Har en kompass og kart og sitt store kompass — samvittigheten — i noenlunde orden, skulle det gå bra. Et gammelt ord sier: «Den drukner ikke som henges skal», og det synes å holde stikk. Jeg så på «Kjepp-brua», som nå gjør tjeneste som nedlagt fiskerlæger (Fl. på kartet øst elven mellom Sjøene—Hiåen), men opprinnelig har det kanskje vært noe annet (kanskje skjerpegrav). Kjepphaugen kunne jeg ikke lokalisere. Ut på ettermiddagen passerte jeg — da jeg kom over ryggen og ned mot Totlandseter ved Lille Sverjsjøen, litt syd for tallet 1036 på kartet — en liten severdighet. En del i landskapet stakk seg ut. Det var en jevn hellende flate, vestvendt, med myrdrag omkring. Den syntes befriet for lyng og kjerr, bare dekket av et Brysselerteppe av reinsmose og så var det noen reiste steiner. Hva var det? En gammel kultplass eller tingplass? I 7-8-tiden var jeg atter i Weens Pensjonat. Jeg spurte meg litt for i bygda om Tingplassen, men ingen kunne gi noen opplysninger. Spørsmålet får stå åpent for nye undersøkelser i marken — neste år.

I Kvikneboka redegjøres det for gamle gravfunn. Et av dem jeg kunne tidfeste har jeg også tidligere vært borti, nemlig den store gravkisten som var tom — på Gimse i Melhus. Melhus-kongen falt altså i grensekamp her oppe ved Frenstad.

Sommerens operasjonsfelt var meget interessant. Det er vel beskrevet i Kvikneboka, og en finner ennå synbare rester av livet i gamle dager, både i sagn og stein. Jeg kan vel ikke vente å få mer plass i boka, men la meg slutte med Brattbost-sagnet (forkortet etter boka, side 354, I).

Langt attende i tida kom ei finnekone og ba om å få hamne reinen i fjella like ved. Ho gjekk på ski, og folk undra seg kor støtt ho sto i alle bakker. Dei sa at dersom ho kunne renna den bratteste lia uten å falle, skulle ho få være i Austfjella med reinsdyra sine. «Eg skal renna fra dei bratte bustom (ho peika opp til Rauhammaren) og ned til dei grønne tuven ved elva», sa ho. Det gjekk bygdefolket med på. Ho sette utfor. Det gjekk i veldig fart lia ned

og over sletta ved Orkla, over denne og opp elvstøa på andre sida. Der stana ho og vart stående stiv og urørlig. Da folk kom bort til, var ho død.» Sagnet ble også fortalt meg. «Da stod ha nedover med et konjak-glass i handa», ble det sagt. Hun er kalt Finn-tøkje, s. 355. (Teach/kirke. Hennes gravstein fant jeg på Teigen): Einan mellom Brattbost og Skogstad). Hvem var hun?

Hun er ski-gudinnen Skade som det berettes om i P. A. Munchs: Gude og Heltesagn (1854, side 16) — enke etter Njørd. Og Njørd var den annen keltiske misjonær eller prest i Trondhjem, hvis gamle navn var Tir, da glass. (Gløs-haugen, Nardo). (Landet mellom to bekker/elver). Merk: Konjak-glasset. Jevnfør i Vinlandsferdene Skademannen — Presten.

Dette stedets gamle navn går igjen som 3 hoder «i glasset» (kjellervinduet) i det gamle Trondhjems-seglet 1152, erkebiskop Jon Birgeron (Borger-søn), og i de 3 hoder, som Olav Tryggvasons hirdbiskop Sigurd, holder i sitt melkefat, fant dem i Vann-skorpen (atter har vi Glass). Her var et gammelt senter. Olav Tryggvasons funksjon var kan hende som Kristian Kwarts: «der skal byen ligge». Den nye markedsplassen, «Ageren», ble vest for Domkirken, den gamle akeren var sinns aker (Cean/gammel).

En vil forstå byens raske oppkomst bedre om en frigjør seg for den oppfatning at en uten videre kan legge nåtids mening i de gamle navn. Det fundamentale Skipa-krok vil jeg forklare som Skeiba (Eggum-steinen) grav/gravplass, Krok en sammentrekning av Kyr-å, rolig elv (Olav Kyrre), hvorav: Gravplassen ved vadestedet eller omvendt.

Selv om Kvikne ligger over grensen i Hedmark fylke — tør distriktet være av stor tiltrekning for trøndere som måtte ha interesse utover dagen og nuet. Her synes man å ha en gammel farled mellom syd og nord. Den er tydelig avmerket mellom Tron-fjellet i øst og Sølen i vest (gamle navn for henholdsvis øst og vest?) Starter vi f. eks. ved Tessevann og Jetta (1618), Vågå og Torgekampen (1186 ved Sjoa stasjon) i Gudbrandsdalen og svinger opp over Kviknevidden og ned til Rennebu — til Herrem og Furuåsen — så har en muligens tak i Pompeius Melas reisebeskrivelse (ca. 43 e. Kr.), som sier: «Hinsides Amazonernes lande (Møsvatn—Gausta) og andre

ville folkeslag, som Thyssaetae og Turggae som bodde i uhyre skoger og levde av jakt — strakte seg vel nærmest mot Nord-øst en stor, øde og ulendt egn, full av bjerge, like til Aremphaerne, som hadde meget rettferdige seder og ansås for hellige, og på hin side av dem hever det Rhipæiske fjell seg (Røv i Surnadalen, alias Trollheimen) og bak det ligger det strøk som grenser til Oceanet.» (Nansen: Nord i Tåkeheimen). Jfr. Årbok 1930, Universitetets Oldsaksamling 1930, side 51, Bjørn Hougen: Jaktfunn fra Dalbygdenes folkevandringstid, hvor ljaen fra Graffer, fig. 2, er «Merket», og som jeg vil datere til ca. 370—80 e. Kr.

KOLBJØRN
ERIKSØNN AUNE

Gammelkleivinn

Hammarkleiva heter ei naturskjønn og nedlagt setergrend inni Hemnefjellom. Gråbarka av elde, skakkblåste av vind og fokk ligger de gamle seterbuene og er minnesmerker og budbærere om ei tid som var — og aldri kjem att. Heilt fram til siste verdenskrigen var det liv og røre på Hammarkleivsetrene og der omkring. Det var ikke berre budeier og rappfota gjetergutter som ståa inni der. Nei, onnafolket var største gruppen. Folk var umåte nøysomme før, de for med ljaer og skrapa og slo inni engslettene på plasser hvor vi i dag berre ser kjerr og kratt, og kanskje en tømmerpinne og ei neverflis. Det er høybua, har vore.

Jau, det var virkelig liv i Hammarkleiva den gongen, og de som fikk sjå og være med på dette livet, har vakre minner de aldri glømmer. For visst var det slit, men eventyr lell. Det hoja og hauka frå seterstølene, og bortmed ei høybu gaplo ei lettleva rakstetaus. Likevel, det var en eiendommelig fred og stemning uti naturen. Auren vaka i vatn og vauler, og «hukkerharen» knurra oppunder berghamrene. Rundt om i skumre sommarkvelden kunne du sjå små bål som skaut til værs, flamma og brann. I eldskjæret satt kanskje en riktig gammel, gammel én og fortalte. Kan hende var det Gammelkleivinn han fortalte om?

Du skjønner det, at en gong har det bodd folk fast inni Hammarkleiva, men det er stygglenge sia, og vanskelig å vite skråsikkert når. Beboere var det òg på andre plasser i samme traktene, i Jonslia, Strengen og Middagslia. Men han vi kjenner best til i dag, bodde